

Οι επαναστάσεις πριν την Επανάσταση

Παναγιώτης Μιχαηλάρης

Ιστορικός, ερευνητής στο Κέντρο
Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού
Ιδρύματος Ερευνών

Την άνοιξη, λοιπόν, του 1808, ο Θύμιος Βλαχάδας και τα αδελφιά του, επικεφαλής μιας αρκετά μεγάλης δύναμης ενόπλων κλεφταρματολών, ξεκίνησαν στη Θεσσαλία την εξέγερσή τους κατά του Αλή πασά. Μια ενθύμηση και πάλι αναφέρει, προφανώς εκ παραδρομής, ότι το κίνημα ξέσπασε στις 8 Μαΐου 1808, ημέρα Τρίτη (ο Κασομούλης τοποθετεί το γεγονός στις αρχές Απριλίου και πλέον είμαστε βέβαιοι ότι βρίσκεται πολύ κοντά στην αλήθεια), πριν επαναληφθούν οι εχθροπραξίες ανάμεσα στους Τούρκους και τους Ρώσους. Τότε λοιπόν οι Βλαχαδαίοι, παπα-Θύμιος και Θοδωράκης, μαζί με τον καπετάνιο Δομενίκου Γιώτα Τζίμου ξεσηκώθηκαν εναντίον των Αλβανών ντερβεναγάδων και σουμπασάδων (επιστατών των μεγάλων κτημάτων) και άρχισαν να τους σκοτώνουν, χωρίς όμως να ενοχλούν τους Οθωμανούς. Φαίνεται ότι απώτερος σκοπός του Βλαχάδα ήταν να ξεσηκώσει και τους Τούρκους αγάδες εναντίον του Αλή, πράγμα που τελικά φαίνεται ότι δεν το κατάφερε· πάντως, μαζί του έδρασαν αρχικά και μερικοί Αλβανοί και Τούρκοι, προφανώς δυσαρεστημένοι από τις ενέργειες του Αλή πασά.

Οι Βλαχαδαίοι είχαν συνεννοηθεί επίσης με τον αρματολό της Πίνδου Δεληγιάννη, καθώς και με τον Ευθύμιο Στουρνάρη, προκειμένου αυτοί να καταλάβουν τα στενά του Μετσόδου και των Καλαριτών και να εμποδίσουν με αυτόν τον τρόπο τα στρατεύματα του Αλή να περάσουν προς τη Θεσσαλία, ώσπου οι εξεγερθέντες να εδραιώσουν την κυριαρχία τους στη Θεσσαλία. Τα πολύτιμα στοιχεία αποδεσμεύουν τα ανέκδοτα έγγραφα με τη δράση των ανταρτών Βλαχαδαίων, τις πρώτες επιτυχίες τους εναντίον του Αλβανού οπλαρχηγού στην υπηρεσία του πασά των Ιωαννίνων Τάρε Βασιάρη και τις ενέργειες του Αλή πασά για την καταστολή του κινήματος. Οι εξεγερθέντες έχουν σημαντικές επιτυχίες και κυριαρχούν στον Θεσσαλικό Κάμπο και οι αναφορές προς τον Αλή πασά αναφέρουν για τη δράση περίπου πεντακοσίων ανδρών, χωρισμένων σε τρία μπουλούκια, οι οποίοι συνεχώς αυξάνονται και έχουν σκορπίσει σε όλα τα χωριά, σκοτώνοντας ανθρώπους και προβαίνοντας σε λεηλασίες και αρπαγές ζώων. Εντύπωση, επίσης, προκαλεί το γεγονός

ότι την αποφασιστικότητα των εξεγερθέντων την αποδίδουν είτε σε δυτικό δάκτυλο είτε επειδή «τόσο τους σήκωσε ο Θεός τη γνώση».

Στην τροπή που παίρνουν τα πράγματα, όπως μαρτυρούν οι πηγές, οι Τούρκοι, εξοργισμένοι από την ανταρσία των Βλαχαδαίων, ήταν έτοιμοι να λάβουν σκληρά αντίποινα εναντίον των ραγιάδων, τους οποίους κατηγορούν ότι «τα έχουν ένα με τους κλέφτες». Γι' αυτό οι πιστοί ραγιάδες γράφουν στον Αλή πασά και ζητούν την προστασία του, ενώ οι άνθρωποι του Καμπέρης και Γιουσούφης του Μπεκήραγα, πριν ακόμη λάβουν εντολή του αφέντη τους, παρεμβαίνουν και αποτρέπουν τα χειρότερα. Το γεγονός αυτό έρχεται να πιστοποιήσει ότι τελικά οι Βλαχαδαίοι δεν κατόρθωσαν να ξεσηκώσουν τους χωρικούς της Θεσσαλικής πεδιάδας, πράγμα που κατά τον Πουκεβίλ οφείλεται στη δράση του Μητροπολίτη Λαρίσης Γαβριήλ, που ενεργώντας ως εντολοδόχος του Αλή έπεισε τους δυσαρεστημένους να μην κινηθούν, επισείοντας τα τρομερά αντίποινα που θα ξεσπούσαν εναντίον τους.

Αυτό υπήρξε ένα αρνητικό γεγονός, όπως κρίσιμο γεγονός είναι ότι ο Βλαχάδας δεν κατόρθωσε να κινητοποιήσει τους ραγιάδες του Θεσσαλικού Κάμπου· το άλλο και το πιο αποφασιστικό για την τύχη του κινήματος, όμως, έχει να κάνει με τους αρματολούς Δεληγιάννη και Στουρνάρη, οι οποίοι παρά την αρχική συμφωνία τους με τον Βλαχάδα, τελικά επέτρεψαν στον στρατό του Αλή πασά να περάσει ανενόχλητος από την Ήπειρο στη Θεσσαλία και να κινηθεί κατά των επαναστατών. Επικεφαλής του αληπαδικού στρατεύματος, που αποτελείται από περίπου έξι χιλιάδες Αλβανούς, είναι ο ίδιος ο γιος του Αλή Μουχτάρ πασάς, ο οποίος πρόλαβε να χτυπήσει τους επαναστάτες πριν καταφέρουν να ενώσουν τις δυνάμεις τους, οι οποίες, όπως αναφέρουν οι πηγές, δρούσαν χωρισμένες σε τρία τμήματα, πιθανότατα για να δημιουργούν με την ταυτόχρονη παρουσία τους σε διαφορετικά σημεία του Θεσσαλικού Κάμπου την εντύπωση μιας γενικευμένης εξέγερσης.

Έτσι, η αποφασιστική μάχη δόθηκε στις 5 Μαΐου 1808 στο Καστράκι, έξω από την Καλαμπάκα κοντά στα Μετέωρα, ανάμεσα στους Αλβανούς του Μουχτάρ πασά και τους ξεσηκωμένους, επικεφαλής των οποίων ήταν ο αδελφός του παπα-Θύμιου, Θοδωράκης Βλαχάδας. Διάφορες διηγήσεις και ενθυμήσεις αναφέρουν ότι ο αγώνας υπήρξε

Σχεδιαστική απεικόνιση του τραγικού τέλους του Θ. Βλαχάδα (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΑ', σ. 415).

σκληρότατος, διήρκεσε είκοσι τέσσερις ώρες και πέρασε από διάφορες φάσεις. Αρχικά, εξορμούν οι Τουρκαλβανοί αρχηγοί Βελή μπέης και Μπεκίρ αγάς από τα Τρίκαλα και συμπλέκονται με τους Έλληνες στο Καστράκι. Έπειτα από κάποιον χρόνο, που δεν προσδιορίζεται από τις πηγές, καταφθάνει και ο Μουχτάρ πασάς, που είχε ξεκινήσει από τα Γιάννενα, με νέα στρατεύματα. Η μάχη κοπάζει για κάποιο διάστημα, αλλά επαναρχίζει με μεγαλύτερη ένταση, για να σταματήσει με τον ερχομό της νύχτας. Σύμφωνα με στιχουργήματα που έχει δημοσιεύσει ο καθηγητής Απόστολος Βακαλόπουλος και το οποίο περιγράφει τα γεγονότα από την οπτική των Αλβανών, οι Βλαχαδαίοι υποχωρούν, ενώ ο Μουχτάρ μπαίνει στην Καλαμπάκα και οχυρώνεται. Την επόμενη ημέρα του επιτίθενται πολυάριθμα ελληνικά ασκήρια, αλλά ο Μουχτάρ κάνει γιουρούσι και υποχωρεί προς το Καστράκι πολεμώντας. Το τελευταίο γεγονός πιθανόν οφείλεται στη φαντασία του Αλβανού στιχολόγου, καθώς δεν μαρτυράται από καμιά άλλη

πηγή, ο οποίος προφανώς εξογκώνει τα πράγματα, για να προσδώσει μεγαλύτερη δαρύνητα στη νίκη του Μουχτάρ. Ωστόσο, πέρα από την ακριβή αναπαράσταση των πολεμικών δρώμενων, γεγονός παραμένει

ότι οι επαναστάτες κατατροπώθηκαν, πολλοί σκοτώθηκαν και ανάμεσά τους νεκρός είναι και ο αδελφός του παπα-Θύμιου Θοδωράκης Βλαχάδας.

Όπως γίνεται αντιληπτό, η είδηση ότι τα στενά του Μετσόδου είχαν αφεθεί ελεύθερα και ότι πολυάριθμες αληπαδικές δυνάμεις είχαν τη δυνατότητα να ξεχυθούν ανενόχλητες προς τη Θεσσαλία, αποθάρρυνε τους υπόλοιπους Έλληνες οπλοφόρους υπό την ηγεσία του Ευθύμιου Βλαχάδα, που ακόμη δεν είχαν προλάβει να ενωθούν με τους αγωνιζόμενους στο Καστράκι της Καλαμπάκας, να τρέξουν προς βοήθειά τους. Το αντίθετο. Ο παπα-Θύμιος με τους άντρες του, μετά τα καταστροφικά γεγονότα της Καλαμπάκας, υποχώρησαν προς τα μέσα του Ολύμπου και από εκεί, για να μη δώσουν λαβή αντιπάλων εις βάρος των χωρικών της περιοχής, μπήκαν στα καράδια και κατέφυγαν στα νησιά Σκόπελο, Σκύρο και Σκιάθο, που αποτελούσαν το γνωστό άσυλό τους. Από εκεί άρχισαν πάλι τις πειρατικές επιδρομές τους στο Αιγαίο Πέλαγος.

Όμως, ο Βλαχάδας τελικά δεν ξεφεύγει από τα χέρια του Αλή πασά. Ύστερα από έναν χρόνο, παρασυρμένος από τις υποσχέσεις αμνηστίας του Τούρκου αρχιναύαρχου, παραδίνεται σ' αυτόν. Ο τελευταίος, όμως, δεν κάνει τίποτε άλλο από το να τον παραδώσει στον πασά των Ιωαννίνων, ο οποίος τον έκλεισε στη φυλακή και ύστερα από τρεις μήνες τον εκτελεί, αφού προηγουμένως, κατά τη συ-

Οι τοπικές
αντιστάσεις
στην πορεία
προς την
Επανάσταση
(1808)

Φαίνεται ότι
απώτερος
σκοπός του
Βλαχάδα
ήταν να
ξεσηκώσει και
τους Τούρκους
αγάδες εναντίον
του Αλή,
πράγμα που
τελικά
φαίνεται
ότι δεν το
κατάφερε

Β' Μέρος

Η ανταρσία του Θύμιου Βλαχ

Εξεγέρσεις και απελευθερωτικοί οραματισμοί πριν από τη μεγάλη ελληνική Επανάσταση του '21

Επιμέλεια:
Βασίλης
Παναγιωτόπουλος

Η αυλή του
σεραγιού του Αλή
πασά, από τον G.
De la Poer
Beresford, 1855
(Λουκία Δρούλια
κά., Περιγήσεις
στον ελληνικό
χώρο, Αθήνα 1968).

νήθειά του, τον υπέβαλε σε βασανιστήρια. Ο Γάλλος πρόξενος στα Γιάννενα Πουκεβίλ και σημαντικός μάρτυρας των γεγονότων της εποχής, συνάντησε και πάλι τον παλιό γνώριμό του, όμως τώρα υπό τελείως διαφορετικές συνθήκες και γίνεται έτσι αυτόπτης μάρτυρας του μαρτυρίου του παπα-Θύμιου Βλαχάβα: «Στα Γιάννενα δεμένο σ' έναν πάσσαλο στην αυλή του Σεραγιού ξαναείδα τον Ευθύμιο Βλαχάβα, που τον είχα συναντήσει άλλοτε στην Πίνδο (=Χάσια) μαζί με τους στρατιώτες του. Εγνώριζε την τύχη του και, πιο ήσυχος από τον τύραννο που ηδονιζόταν με την ιδέα ότι θα χύσει το αίμα του, σήκωσε προς το μέρος μου τα μάτια του γεμάτα γαλήνη, σαν να αποζητούσε την μαρτυρία μου στον θρίαμβο της ύστατης ώρας του. Την είδε να πλησιάζει, την ώρα αυτή την φοδεγή για τον κακό, με την ηρεμία του δίκαιου. Ένοιωσε, χωρίς να αναρριγεί και δίχως να παραπονεί, τα χτυπήματα των δέμων· και τα μέλη του, που τα έσυραν μέσα από τους δρόμους της πολιτείας, έδειξαν στους τρομαγμένους Έλληνες να υπολείμματα του τελευταίου κατεπάνου της Θεσσαλίας».

Ο Άγγλος Ουίλιαμς Λικ, επιζητώντας μια αιτιολογημένη κατάθεση για τον θάνατο του παλιού έμπιστου του Αλή πασά, υποστηρίζει ότι κύρια αιτία του θανάτου του Θύμιου Βλαχάβα υπήρξε η ανακάλυψη αλ-

ληγογραφίας του αρματολού με τους Ρώσους της Κέρκυρας, οι οποίοι προετοιμαζαν εξέγερση των Ελλήνων. Έτσι, λοιπόν, δικαιολογούνται, κατά τον Λικ, τα βασανιστήρια στα οποία υπέβαλε ο Αλή πασάς τον αιχμάλωτο αρματολό, επειδή σκόπευαν να τον αναγκάσουν να ομολογήσει τους συνεργάτες του. Μολονότι η πληροφορία για την ύπαρξη της αλληλογραφίας αυτής δεν φαίνεται πράξη πιθανή, αφού κατά την περίοδο της εξέγερσης του Βλαχάβα η Κέρκυρα βρισκόταν υπό γαλλική κατοχή, αν αληθεύει, πρέπει να αναφέρεται σε προγενέστερη της εξέγερσης εποχή και, πάντως, πρέπει να αναφέρεται σε σχέσεις του Βλαχάβα με τους άλλους κλεφταρματολούς, που είχαν καταφύγει στα Ιόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Τιλσίτ.

Η δράση του Ευθύμιου Βλαχάβα και ο μαρτυρικός θάνατός του προξένησαν μεγάλη εντύπωση σε Έλληνες και Αλβανούς και οι επιδιώξεις τους συνετέλεσαν, ώστε να γραφούν πολλές πεζές και έμμετρες διηγήσεις των γεγονότων. Αξίζει, εξάλλου, να σημειωθεί ότι την ίδια εποχή πιάστηκε

και ο μοναχός Δημήτριος από τη Σαμαρίνα με την κατηγορία ότι υποκινούσε τους χωρικούς σε εξέγερση, μολονότι φαίνεται ότι αυτός προσπαθούσε το αντίθετο. Ο Δημήτριος βασανίστηκε και στο τέλος θανατώθηκε και η τύχη του συνδυάστηκε με εκείνη του παπα-Θύμιου. Μάλιστα, ο Πουκεβίλ παραδίδει διάλογο ανάμεσα στα δύο πρόσωπα του δράματος, από τον οποίο φαίνεται ότι αντίληψε και ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης στη δική του ποιητική εκδοχή των γεγονότων.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι στο κίνημα του Ευθύμιου Βλαχάβα, τόσο εξαιτίας της γενικότερης κατάστασης όσο και από ορισμένες ενέργειές του, οι οποίες όμως δεν στηρίζονται ικανοποιητικά από τις ιστορικές πηγές, ανιχνεύονται ορισμένα στοιχεία που συνιστούν ό,τι θα χαρακτηρίζαμε ως συγκροτημένο ιδεολογικό σχήμα, που οδηγεί αναπόφευκτα σε επαναστατική δράση· άλλωστε, όπως αναφέραμε και στην αρχή της παρούσας διήγησής, βρισκόμαστε πάρα πολύ κοντά στα χρόνια που θα αναληφθεί η κυρίως επαναστατική προσπάθεια.

**Η δράση του
Βλαχάβα και ο
μαρτυρικός
θάνατός του
προξένησαν
μεγάλη εντύπωση
σε Έλληνες και
Αλβανούς και
συνετέλεσαν,
ώστε να γραφούν
πολλές πεζές και
έμμετρες
διηγήσεις των
γεγονότων**

Βλαχάβα, ποιος σε γέννησε, ποια μάνα,
ποιος πατέρας
Ο Όλυμπος αγάπησε την όμορφη την
Όσσα,
την Όσσα την περήφανη την
πολυγυρεμένη
χρόνους πολλούς την έβλεπε μ'
ερωτευμένο μάτι
κ' εκείνη σαν κ' εντρέπεται και σαν
και τον φοβάται

και δεν επέρασε καιρός, χρόνοι πολλοί
και μήνες
πακούστηκε σα μια βοή μες' στ'
Άγραφα στον Πίνδο
ταρματολού το πάτημα του φοβερού
Βλαχάβα
και να φωνάζουν αιητοί, να σκούζονε
γεράκια
ανοίξετε, λόγγοι, να διαβή, μεριάστε τα
κλαριά σας
και θα περάσει το στοιχείο, ο
δράκοντας της Όσσας

Πόσαις φορές τον είδατε από ψηλά στη
μάχη
να στρώνη δρόμο τα κορμιά κ' επάνω
να διαβαίνει

Και τώρα, γέρο Όλυμπε και
μαντισμένη Όσσα
πώς έπεσε, πώς βρίσκεται στ' Αλήπασα
τα νύχια;

Δεμένο μες τα Γιάννενα το σέρνουν το
θηρίο
με τόσαις άλυσαις, που λες ότι
φοβούνται
τα σίδερα και τα σχοινιά μη κόψη, μη
χαλάση
και πάρη πάλαι τα βουνά και ποιος το
ματαπιάνει;
Γλήγορα τα μαρτύρια, γλήγορα την
κρεμάλα!
Αλήπασα, ξεθύμανε, κ' η ώρα σου
πλακώνει

Τρεις μέρες μες τα Γιάννενα σέρνουνε
το κορμί του
τανάσκελα, ταπίστομα και το
ποδοκυλούνε.
Ακούς στην πλάκα να χτυπά το φοβερό
κεφάλι
και βλέπεις να μερδεύεται κάποτε στα
λιθάρια
η χαίτη του κατάρμαυρη σαν το φτερό
κοράκου

Μες στην κοιλιά της μάνας σου,
Βλαχάβα μου, κοιμήσου
Θα νάλλη ώρα κ' η στιγμή τη μήτρα
της ν' ανοίξη
η Όσσα η περήφανη να σε γεννήση
πάλαι
και θάβγης ολοζώντανος και θα να
ξεφτυρώσης
σα σπόρος που δε σέπεται θαμμένος
μες το χιόνι
κι οπ' όσο στέκεται στη γη τόσο βαθεία
ριζώνει

(Αριστ. Βαλαωρίτης, Άπαντα,
επιμέλεια Πολύβιου Βοβολίνη
(Λευκαδίου), χ.τ.-χ.χ., σ. 82 κ.εξ).

Βιβλιογραφία

Α. Αγγέλου, «Ο Πουκεβίλ και η Ελλάδα», Περιγήσεις στον ελληνικό χώρο, Αθήνα 1968, σ. 127.
Απόστολος Βακαλόπουλος, «Νέα στοιχεία για τα ελληνικά αρματολικά και για την επανάσταση του Θύμιου Μπλαχάβα στη Θεσσαλία στα 1808», ΕΕΦΣΠΘ 9 (1965), σ. 230-251 και σε ανώτατο.
Απόστολος Βακαλόπουλος, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, τ. Δ', Θεσσαλονίκη 1973, σ. 722-726.
Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (Εκδοτικής Αθηνών), τ. ΙΑ', Αθήνα 1975, σ. 412-413.
Αλέξης Πολίτης (επιμέλεια), Το δημοτικό τραγούδι. Τα Κλέφτικα, Αθήνα 1981, σ. 76-79 και 133-134.
Κ. Σάθας, Ιστορικά Διατριβή, Αθήνα 1870, όπου (σ. 123-336) δημοσιεύεται μεγάλο μέρος της Αληπασιάδος του Χατζήσεχρέτη.
Γ. Σιορόκας, Άγνωστη διασκευή της «Αληπασιάδας» του Χατζή Σεχρέτη. Μια ιστορική προσέγγιση, Ιωάννινα 1983.

άβα κατά του Αλή πασά

ΑΥΡΙΟ

Από το «Ελληνόγλωσσο
Ξενοδοχείο»
στη Φιλική Εταιρεία